

קדושה דסידרא INTRODUCTION TO

We recite 'קדושה דסידרא' after תחנון on Sundays, Tuesdays, Wednesdays and Fridays and after קריאת התורה on Mondays and Thursdays. What is the origin of קדושה דסידרא?

תשובות הגאונים – מוסאפיה (ליק) סימן צ' – לרב נטרונאי. ששאלתם וקרא זה אל זה ואמר ותשאני רוח מה טעם יש שם לקרות ולתרגם. ומה טעם קבעו אותם חכמים בסדר קדושה. כך מנהג ראשונים מקום שיש שם תלמידי חכמים כשהיו מתפללין ונופלין על פניהם ומקדשין. לאחר שעונין אמין יהא שמיה וכו' מביאין נביא וקורין בו עשרה פסוקים הן חסר הן יתר ומתרגמין אותן ואח"כ אומרים וקרא זה אל זה ואמר ומתרגמין כשם שתרגמו אותה פרשה של נביא. ואומרים ותשאני רוח ומתרגמין אותו כדי לסיים בשבחו של הקב"ה ואח"כ מקדשין ועוסקין בתורה הרוצה במשנה עוסק הרוצה בתלמוד עוסק לקיים מה שאמרו חכמים (קידושין ל', א') לעולם ישלש אדם וכו'. וכיון שרבתה עניות ודלות והוצרכו תלמידים להתפרנס ממעשה ידיהם ולא היו יכולים לעסוק בתורה תמיד ולהשליש בכל יום נסמכו על התלמוד בלבד ועזבו מקרא ומשנה. וסמכו על מה שאמרו כל הנחלים הולכים אל הים מקרא משנה ומדרש. ועקרו לקרות בנביא בכל יום אחר תפלה. ואע"פ שעקרו לקרות בנביא אותן שני פסוקים לא עקרו אותם. ועדיין קבועים ועומדים. ומפני מה לא עקרום שקדושה משלשת היא, קדוש קדוש קדוש, ושלושה ג' פעמים בתפילה. ולומר יענך ה' ביום צרה כך מנהג בבית רבינו שבבבל לאחר שמתפללין כל התפילה וגומרין אותה ופוסקין. תנאין עוסקים במשנה ובמדרש ובתוספות עד ד' שעות. ולאחר ד' שעות אומרים יענך וגומרין אותו. ואחר אומרים וקרא זה אל זה ואמר. וגומרין שני פסוקים אלו ומקדשין ויוצאין לבתייהם. ובא לציון גואל ואני זאת בריתי אותם לא היו אומרים. ואם רצה יחיד לאומרם אין בכך כלום שלא אמרו חכמים לא יהא פחות מעשרה אלא דבר שבקדושה ובא לציון גואל ואני זאת אין בהם משום קדושה. וכיון דתקינו רבנן קדושה דסידרא אע"ג דמשום לקרות בהו אתקון כיון דנקבעו בתפילה כדבר שבקדושה הוא ולא יהא פחות מעשרה אלא אם כן בקראי או בהלכה דגמרא.

קדוש קדוש קדוש and קדושה דסידרא, פסוקים that are part of קדוש קדוש קדוש mentions two רב נטרונאי ה' ימלוד: פסוק that is also translated into Aramaic. ברוך כבוד ה' ממקומו. Why do we translate it as well? Tzvi Karl in his book: מחקרים בתולדות, לעולם ועד. ספרים נ. טברסקי, התפלה, 1950, page 105 speculates as follows:

וכן הוא אומר (רב נטרונאי), שחדלו לעסוק בתורה כמו בנביאים. וכמו שנשארו מן הקריאה

1. The following represents קדושה דסידרא: קדוש קדוש קדוש י-י: ואתה קדוש, יושב תהלות ישראל. וקרא זה אל זה ואמר, קדוש קדוש קדוש י-י: קדושה דסידרא קב-אות, מלא כל הארץ כבודו. ומקבלין דין מן דין, ואמרי, קדיש בשמי מרומא עלאה בית שכינתה, קדיש על ארעא עובד גבורתה, קדיש לעלם ולעלמי עלמאי, י-י צבאות, מליא כל ארעא זיו יקרה. ותשאני רוח, ואשמע אחרי קול רעש גדול, ברוך כבוד י-י ממקומו. ונטלתני רוחא, ושמעת בתרי קל זיע סגיא, דמשבחין ואמרי, בריך יקרא דיי מאתר בית שכינתה.

The words: קדושה דסידרא are defined as: the קדושה that is recited after the סדר of learning.

הקדומה בנביאים שני פסוקים ותרגומם, כך נראה, שהפסוק ה' ימלוך גם תרגמו היה נקרא אחרי קריאת התורה, שבודאי היו מתרגמים אותה, והוא נשאר עם תרגומו מן הקריאה הקדומה שפסקה.

Another explanation for the origin of **דסידרא**:

פירושי סידור התפילה לרוקה [עו] ובא לציון עמוד תלד'—ועוד שמענו שגזרה מלכות הרשעה שלא יקראו בתורה ויתרגמו, וקבעו חכמים שבדור לומר יענך ה' ביום צרה כל המזמור, ולומר וקרא זה אל זה, ותשאיני רוח, ולתרגם אותם.

Another explanation:

ספר אבודרהם נפילת אפים, אשרי, למנצה ובא לציון—ומה שתקנו סדר קדושה בסוף בעבור עמי הארץ המאחרין לבא לתפלה שלא יפסידו שמיעת הקדושה דאמרינן בשלהי סוטה (מט, א) אמאי קאי עלמא אסדרא דקדושה ואיהא שמיה רבא דאגדתא. ולכך תקנו לתרגם סדר קדושה זה כדי שיבינו עמי הארץ שאין מכירין לדבר בלשון הקדש אלא בלשון תרגום שהיו רגילים לדבר בו באותו זמן, כמו שאמרנו בפירוש הקדיש. ותקנו להם כאן כמו תפלה קטנה: בתחלה אשרי ואח"כ קדושה וזכרון ציון ותלמוד תורה כמו שתקנו בלילי שבת ברכה מעין שבע בעבור המאחרים לבא. וגם מניתי ההזכרות שיש בסדר קדושה זה ומצאתי י"ח הזכרות כנגד שמונה עשרה.

Why is it called: **דסידרא**?

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מט' עמ' א'—רשב"ג אומר משום ר' יהושע: מיום שחרב בית המקדש אין וכו'. אמר רבא: בכל יום ויום מרובה קללתו משל הבריו, שנאמר: (דברים כח) בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר; הי בקר? אילימא בקר דלמחר, מי ידע מאי הוי? אלא דחליף. ואלא עלמא אמאי קא מקיים? אקדושה דסידרא ואיהא שמיה רבא דאגדתא, שנא': (איוב י) ארץ עפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים, הא יש סדרים, תופיע מאופל.

ומאי סדרים? קידושא דסידרא: נמרא adds several words to this סדר רב עמרם גאון

More explanations of the word: **דסידרא**:

פירושי סידור התפילה לרוקה [עו] ובא לציון עמוד תלד'— ואפילו בשבתות וימים טובים אומרו במנחה, כי סדר קדושה מציל מדינה של גיהנם דכתיב ארץ עפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים, מי בא בצלמות לא סדרים? שאינו אומר סדר קדושה, הא אם אומרו ינצל כי התחיל בברכות של הקדוש ברוך הוא.

ספר המנהיג דיני תפילה עמוד קו'—ויראה לי טעם לדבר לפי שסדר קדושה מדבר מביאת הגואל ותחיית המתים ועל רוח הקדש ותורה, ובן הקדיש מדבר מן הקץ שן' והתגדלתי והתקדשתי. הלא כתי' לעיל, דאגדתא על שם נחמת דאגדתא ריש ברכו' שמנחמת בת קול כיונה וגו'.

ילקוט שמעוני איוב רמז תתקום— כל ימות השנה יורדי גיהנם הם נדוניה ובשבת ובמוצאי שבת עד שהסדרים נשלמים אינם נדונים וכשהסדרים נשלמים מלאך אחד יש ושמו דומה הוא ממונה על הנשמות בא ונוטל נשמתן ומקלען לארץ הדא דכתיב צלמות ולא סדרים, מהו צלמות "צאו למות" ששלמו הסדרים.

TRANSLATION OF SOURCES

Concerning the following question that you asked: **לרב נטרונאי** (ליק) **סימן ז-לרב נטרונאי** – **מוסאפיה** (ליק) **סימן ז-לרב נטרונאי** – **תשובות הגאונים** – **מוסאפיה** (ליק) **סימן ז-לרב נטרונאי**: why do we read the two verses: V'Kara Zeh El Zeh V'Amar and Va'Tisa'Aini Ruach and then translate them into Aramaic. Why did Chazal include them in the section of Tefila in which we learn and then recite Kaddish? This reflects a very early practice. In a place where learned men were found, they would recite Shemona Esrei, fall on their faces and then recite Kaddish. After reciting Yihei Shmai Rabbah (Half-Kaddish) they would bring out a book of prophets and read ten verses, sometimes a few more, sometimes a few less. They would then translate the verses for those present. Then they would read the verse of V'Kara Zeh El Zeh V'Amar and translate it in the same manner as they translated the verses from the book of prophets. Then they would recite the verse: Va'Tisa'Aini Ruach and translate it into Aramaic in order to end with a verse of praise to G-d. Then they would recite the whole Kaddish. After that they sat down to learn Chumasch. Some preferred to study Mishna and some preferred to study Talmud in order to fulfill that which Chazal suggested (Kiddushin 30, 1): each day a person should divide his study into three parts (i.e. to study some excerpts of Chumasch, Mishna and Talmud, each for the same amount of time). Once poverty became widespread among the Jewish people and learned people needed to work in order to support themselves and could not spend so much time devoted to studying all three types of Jewish study, they relied on studying the Talmud alone and did not study Chumasch and Mishna. This is based on the interpretation of the verse (Koheles 1,7): All rivers lead to one body of water. This is a reference to the fact that excerpts from Chumasch, Mishna and Midrash can all be found within the Talmud. As a result they discontinued the practice of reading from a Book of Prophets each day after completing Tefilas Schacharis. Although they discontinued the practice of reading from a Book of Prophets each day after completing Tefilas Schacharis, they still kept the practice of reciting the two verses that contain the verses of Kedusha. This practice is still in force. Why did they not discontinue the practice of reciting the two verses of Kedushah? The verse that is read as Kedushah contains within its words the word: Kadosh three times. This is seen as an indication that Kedushah should be recited three times in Tefilas Schacharis. The practice of reciting the chapter of Tehillim that contains the words: Ya'Ancha Hashem B'Yom Tzara after completing Shemona Esrei was the custom in my teacher's hometown in Babylonia. They would study Mishnah, Midrash and Tosefta until the end of the fourth hour. At the end of the fourth hour, they would recite the chapter of Tehillim that contains the words: Ya'Ancha Hashem B'Yom Tzara and complete it. Then they would recite the verses of Kedushah, recite Kaddish and go home. They would not recite the verses: Oo'Vah L'Tzion Go'Ail and V'Ani Zos Breisi Osam. It is not a problem for an individual to recite the two verses of Oo'Vah L'Tzion Go'Ail and V'Ani Zos Breisi Osam. The only circumstances in which verses must be recited with a group of ten men is when they are recited as a Davar Sh'Bekedusha. The verses: Oo'Vah L'Tzion Go'Ail and V'Ani Zos Breisi Osam do not contain within them any words of Kedusha. However, the verses of Kedusha D'Sidra were included by Chazal in Tefilas Schacharis as a Davar Sh'Bekedusha. They should not be recited unless ten men are present or if they are being read as part of learning the chapter of Tanach in which they are found or as part of studying the pages in which the words appear in the Talmud. You need ten men to recite them as Kedusha D'Sidra despite the fact that the practice was instituted to be a form of learning.

מחקרים בתולדות התפלה - Rav Natroni said that in addition to discontinuing the practice of studying verses from the Prophets after completing Tefilas Schacharis they also discontinued the practice of studying Chumasch. Just as the two verses from Kedushah that we read are a remnant of the practice to read from the Prophets and to translate them into Aramaic so too the verse: Hashem Yimloch is read as a reminder of the practice to recite and translate verses from the Torah.

פירושי סידור התפילה לרוקה [עו] **ובא לציון עמוד תלד** - We have further heard that the practice of reciting Kedushah D'Sidra began as the result of a government decree prohibiting the study of Torah and then

SUPPLEMENT

Why Do We Respond כן ידי רצון To ברכת כהנים in ה"ש"ף

The **אבודרהם** raises this issue:

ספר אבודרהם שמונה עשרה-ונשאל הרי"ף² אם צריכין הקהל לענות אמן כשאומר שליח ציבור ברכת כהנים, והשיב דאין צריך לענות אמן אלא כשנושא הכהן את כפיו עד כאן. והטעם מפני שאין עונין אמן אלא כששומעין מפי המברך. ולכן יש מקצת יחידים שעונין כן יהי רצון במקום אמן.

See also the following:

בית יוסף אורה היים סימן קכז-כתב ה"ר דוד אבודרהם (עמ' קטז) שנשאל הרי"ף אם צריכין הקהל לענות אמן כשאומר שליח ציבור ברכת כהנים והשיב דאין צריך לענות אמן אלא כשנושא הכהן את כפיו ע"כ. והטעם מפני שאין עונים אמן אלא כששומעין מפי המברך. ולכן יש מקצת יחידים שעונין כן יהי רצון במקום אמן עכ"ל וכן כתב הרמב"ם: ואם אין להם כהן כלל כשיגיע שליח ציבור לשום שלום אומר א-להינו וא-להי אבותינו וכו' ואין העם עונין אמן. וכן כתב בשבלי הלקט (סי' כג) שהשיב רבינו האי אין מנהג אצלנו לענות אמן אחר כל פסוק ופסוק לפי שמפי כהן הם שלש ברכות ושליח ציבור מסדרן כעין ברכה אחת שאומר ברכנו בברכה וכו':

The **אבודרהם** and the **בית יוסף** explain why do we not say **אמן** after the **שליח ציבור** recites the **פסוקים** of **ברכת כהנים**. However they do not explain the origin of the practice to recite the words: **כן יהי רצון**. The answer may be that the original response to **ברכת כהנים** when recited by the **כהנים** was not just the word: **אמן**. Based on the following **מדרשים**, one can argue that the original response to **ברכת כהנים** was: **אמן כן יהי רצון**. When the decision was made to discourage the recital of the word: **אמן** in response to the **שליח ציבור** saying **ברכת כהנים** in the paragraph beginning: **אלוקינו ואלוקי אבותינו**, the words: **כן יהי רצון** were left as the response. As a result, the words: **כן יהי רצון** became associated with the recital by the **שליח ציבור** of the paragraph: **אלוקינו ואלוקי אבותינו**. Once the words: **כן יהי רצון** became the response to the recital by the **שליח ציבור** of the paragraph: **אלוקינו ואלוקי אבותינו**, the words: **כן יהי רצון** may have been deemed as inappropriate to be part of the response to **ברכת כהנים** when recited by the **כהנים**. The

2. I searched the **רי"ף** and could not find this reference.

ברכת שליח ציבור when the כַּן יְהִי רְצוֹן custom may have then become to answer אמן when the כַּהֲנִים recited ברכת כהנים. This issue may represent another instance in which we find a מנהג evolving. See these מדרשים:

דברים רבה (וילנא) פרשה יא—באותה שעה קרא הקב"ה לנשמה³ מתוך גופו אמר לה בתי מאה ועשרים שנה קצבתך היותך בגופו של משה עכשיו הגיע קצך לצאת צאי אל תאחרי אמרה לפניו רבנו של עולם יודעת אני שאתה א—לוה כל הרוחות וכל הנפשות נפש החיים והמתים מסורין בידך ואתה בראתני ואתה יצרתני ואתה נתתני בגופו של משה מאה ועשרים שנה ועכשיו יש גוף טהור בעולם יותר מגופו של משה שלא נראה בו רוח סרוחה מעולם ולא רמה ותולעה לכן אני אוהבת אותי ואיני רוצה לצאת ממנו אמר לה הקב"ה נשמה צאי אל תאחרי ואני מעלה אותך לשמי השמים העליונים ואני מושיבך תחת כסא כבודי אצל כרובים ושרפים וגדודים אמרה לפניו רבש"ע מאצל שכינתך ממרום ירדו שני מלאכים עזה ועזאל וחמדו בנות ארצות והשחיתו דרכם על הארץ עד שתלית אותם בין הארץ לרקיע אבל בן עמרם מיום שנגלית אליו בסנה לא בא לאשתו שנאמר (במדבר יב) ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכשית אשר לקח כי אשה כשית לקח, בבקשה ממך תניחני בגופו של משה באותה שעה נשקו הקב"ה ונטל נשמתו בנשיקת פה והיה הקדוש ברוך הוא בוכה (תהלים צד) מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און ורוה"ק אומר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, שמים בוכין ואומרים (מיכה ז) אבד חסיד מן הארץ ארץ בוכה ואומרת (שם /מיכה ז/) וישר באדם אין, וכשבקש יהושע רבו ולא מצאו היה בוכה ואומר (תהלים יב) הושיעה ה' כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם ומלאכי השרת אומרים צדקת ה' עשה וישראל היו אומרים ומשפטיו עם ישראל אלו ואלו היו אומרים (ישעיה נז) יבא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו (משלי י) זכר צדיק לברכה ונשמתו לחיי עולם הבא. אמן כן יהי רצון, ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת תולדות סימן יד—שיר למעלות אשא עיני אל ההרים וגו' (תהלים קכא), זשה"כ (זכריה ד) מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למישור זה משיח בן דוד, ולמה נקרא שמו הר הגדול שהוא גדול מן האבות שנאמר (ישעיה נב) הנה ישביל עבדי ירום ונשא וגבה מאד, ירום מאברהם ונשא מיצחק וגבה מעקב, ירום מאברהם שנאמר (בראשית יד) הרמותי יד אל ה', ונשא משה שאמר (במדבר יא) כי תאמר אלי שאהו בחיקך, וגבה כמלאכי השרת שנאמר (יחזקאל א) וגבותם מלאות עינים, לכך נאמר מי אתה הר הגדול, וממי הוא יוצא מזרובבל, ולמה נקרא שמו זרובבל מפני שנולד בבבל, ומי הוא מדוד שנאמר (דברי הימים= א ג) ובן שלמה רחבעם אביה בנו וגו', עד ודליה וענני שבעה (ס"א ע"כ דברי הימים) ומהו ענני זה משיח (זכריה ד) כי מי בז ליום קטנות שבעה אלה שנאמר (דניאל ז) הוזה הוית בחזוי ליליא וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתה הוא, וענני שבעה מהו שבעה מה

3. This מדרש concerns the death of ע"ה משה רבינו, ע"ה.

להבין את התפלה

שכתוב במלך המשיח כי כי בז ליום קטנות שבעה אלה, לכך נאמר מי אתה הר הגדול זה שכתוב בו (ישעיה יא) ושפט בצדק דלים וגו' (זכריה ד) והוציא את האבן הראשה וגו' מה כתיב אחריו באדין דקו כחדה וגו' וכתיב ואבנא די מחת לצלמא הות לטור רב ומלאת כל ארעא (דניאל ב) לכך נאמר מי אתה הר הגדול, והיכן הוא בא דרך ההרים שנאמר (ישעיה נב) מה נאוו על ההרים רגלי מבשר וגו', באותה שעה יהיו ישראל מסתכלין ואומרים אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ אמן כן יהי רצון.

Some ראשונים use the expression: אמן כן יהי רצון after referring to the גאולה:

מהרש"א חידושי הלכות מסכת קידושין דף פב' עמ' א'–תוס' בד"ה אלא הכל לפי זכותו פירוש לפי מזלו דבני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא כו' עכ"ל ולשון זכותו לא משמע כן ולולי דבריהם נראה דזכותו ממש קאמר דע"י זכות גדול אפשר שישתנה המזל בסיוע דשמיא כמ"ש התוספות סוף מסכת שבת וכמ"ש בחידושינו במסכת נדה אהא דאמרינן התם כי הכא מה יעשה אדם ויתעשר כו' יבקש רחמים כו' ומה יעשה אדם ויהיה לו בנים יבקש רחמים כו' ומה יעשה אדם ויתחכם כו' יבקש רחמים למי שהחכמה שלו שנאמר כי ה' יתן חכמה וגו' ובכן יזכנו א–להינו ויגאלנו במהרה אמן כן יהי רצון: יום ב' ר"ח אדר שפ"א לפ"ק.

פירושי סידור התפילה לרוקה [עו] ובא לציון עמוד תכה–ובא לציון גואל אף על פי שאנו בגולה אנו מייחלים לישועתו, שכתוב אמרו לבת ציון הנה ישעך בא, וזהו ובא לציון גואל. וכתיב ולך יקרא דרושה עיר לא נעזבה, והלא עזובה היא בגלות, אלא לא נעזבה מלדרוש בדרשה ובתפלה. וכתיב ציון היא דורש אין לה, מכלל דבעיא דרישה. על כן אומ' ובא לציון בכל יום, כמו שאמר במדרש אבכ"ר בסוף כל דרשה דברי נחמות, וסופן אמן במהרה כן יהי רצון. וכן בילמדינו בסוף כל דרשה דברי נחמות, על כן בסוף כל תפילה אנו מתחננים ובא לציון גואל.

תורת המנחה פרשת כי תבוא / דרשה עג עמוד 366–וכשם שנתקיים בנו כל דברי התוכחות כן יתקיים בנו כל דברי הנחמות. אמן וכן יהי רצון.

אחרונים also use the expression:

ט"ז יורה דעה סימן תב–הרחמן יגדור פרצת עמו ישראל וינחם אותם בבנין ירושלים במהרה בימינו אמן כן יהי רצון:

חיי אדם הקדמה–בזכות מצות שבת נזכה לגאולה להיות שם ולתהלה אמן כן יהי רצון: